

Metka Furlan

Inštitut za slovenski jezik "F. Ramovša"

Znanstveno-raziskovalni center SAZU

Novi trg 4, SLO-1000 Ljubljana

metka@zrc-sazu.si

KORENSKA ETIMOLOGIJA DANES

Korenska etimologija je danes lahko povsem nevtralna oznaka za del etimološkega postopka, kjer se besedo poveže z njenim besedotvornim predhodnikom = etimonom = korenom. Pri tem pa ima ključno vlogo forma in ne pomen besede.

1. Termin *korenska etimologija* (nem. *Wurzeletymologie*) ni pogosto uporabljen. Kadar pa je, se pojavlja v dveh različnih pomenih.

1. 1. Z njim se označuje etimologiziranje prvega obdobja v razvoju etimologije kot znanstvene discipline, ko se je v prvi polovici 19. stoletja po zaslugi tedaj porajajočega se primerjalnega jezikoslovja uzavestilo funkcionalno segmentiranje besedja in je bil glavni cilj tedanjih etimologov (npr. Pott, Curtius, Dobrovský, Daničić, Jarnik) identifikacija besednega korena,¹ ki je dopuščala povezovanje besedja v besedne družine.

1. 2. Ta cilj je bil v etimologiji presežen in danes etimologija odkriva in rekonstruira formalni in semantični odnos med besedo in njenim besedotvornim predhodnikom etimonom,² termin *korenska etimologija* pa je verjetno zato pridobil negativno konotacijo. Pojavlja se namreč kot oznaka nezadostnih etimologij, ki so – ker je pri njih znana le povezava z besedno družino s for-

---

¹ V takem pomenu prim. Bezljaj 1981: 127: »On (tj. Miklošič, *op. av.*) je bil med prvimi v Evropi, ki so se ovedli nevarnosti korenskega etimologiziranja in ga nadomestili s sistematičnim historičnim in prostorskim raziskovanjem ...«, isti 1964: 41: »V komparativistiki se je neposredno po Boppu razvilo pretirano korensko etimologiziranje, ki je grozilo, da bo postavilo na laž sijajne začetne izsledke.«

² Prim. Vinja 1993:10: »... suvremena etimologija postavlja sebi u zadatak da odkrije i rekonstruira *formalni* i *semantički* odnos koji postoji između dva oblika A i B, od kojih se jedan iskazuje kao stariji, kao prethodni i predstavlja *etim(on)*, a drugi kao iz njega izveden.«

malno enakim korenem in primerljivim pomenom³ – ostale tako rekoč na pol poti etimološkega postopka.⁴ Deloma pa je termin *korenska etimologija* uporabljen za kritiko, da se pri etimologiji pretirano prednost daje formi, predvsem identificiranju besednega korena, pomen pa zapostavlja, in da sta ta dva nedeljiva konstituenta besede neenakovredno ali neenakomerno upoštevana.⁵ V Knoblochovem jezikoslovnem slovarju pa se neposredno za terminom *korenska etimologija* pojavlja citat iz Bartholomaejevega slovarja, kjer avtor korensko etimologiziranje, za katero pravi, da je še danes preveč razširjeno, celo označi z "Wurzelspuk" (Knobloch 1986: 852 s.; Bartholomae 1961: XXIII), tj. s *korenska mora*.⁶

1. 3. Ob tem se postavljata vprašanji:

a) Ali je korenska etimologija, tj. identifikacija besednega korena in povezava z ustrežno besedno družino, v okviru sodobnega etimološkega postopka, s katerim se – kot rečeno – odkriva in rekonstruira formalni in semantični odnos med besedo in njenim besedotvornim predhodnikom etimonom, za etimološke razlage res tako neinformativen in nezadosten podatek?

b) Ali je korenska etimologija res znak zanemarjanja semantike v etimoloških raziskavah, oziroma, drugače, ali sta za dejanje korenske etimologije besedna forma in pomen res enako relevantna?

2. Kot je znano, se je etimologija zlasti v dvajsetem stoletju vzporedno z razvojem primerjalnega jezikoslovja in njegovih dveh temeljnih metod (tj. primerjalne metode in metode rekonstrukcije) iz večšine ugibanja, ki je bilo prepuščeno pretežno subjektivnemu povezovanju in razlaganju besed, postopno izoblikovala v znanstveno disciplino, ki z vsak dan bolj izostrenim etimološkim orodjem že precej natančno rekonstruira življenje in morfo-semantično,

---

³ V takem pomenu Bezlaj 1971:2 : »... najbolj oprezni pa so kar opustili takoimenovano 'korensko' etimologijo in spremljajo etimologijo vsake besede samo tako daleč nazaj, do koder to varno dopuščajo historična pričevanja ali vsaj glasoslovno in semantično nedvomno jasno primerjalno gradivo ...; Furlan 1998:89: ... etimologija adverbja *dōma je še danes na ravni korenske, ker tudi kasnejši, drugačni poskusi še niso povsem razložili morfološkega in pomenskega razmerja med adverbom in njegovim besedotvornim predhodnikom ...«

⁴ Etimološki postopek je trodelen, sestavljen iz sinhronih podatkov o jezikovni enoti, ki jo je potrebno etimološko razložiti, iz natančnega zaporedja vseh jezikovnih podatkov, ki dopuščajo obravnavano jezikovno enoto zanesljivo privedi do najstarejše jezikovne stopnje, kjer je že obstajala in kjer zato obstaja teoretična možnost za njeno uspešno etimološko razlago, in iz etimološke razlage, ki dejanski pomen jezikovne enote osvetli z njegovim prvotnim in razloži pomensko motivacijo, ki odkrije drobce iz miselnih vzorcev sredine, kjer je beseda nastala (Furlan 1990:365).

⁵ V takem pomenu Bezlaj 1961/62:194: »... korensko etimologiziranje, ki se je opiralo samo na spontane glasoslovne zakone in se je oziralo samo še nekaj malega na semantiko, je tolikokrat zašlo na kriva pota, da je bila upravičena vedno večja skepsa ...«

⁶ Negativno o korenski etimologiji tudi Pisani: 128 s.

tj. etimološko rojstvo = nastanek besede. Pogoji za znanstveno utemeljeno etimološko razlago besed so bili namreč od prve polovice 19. stoletja do danes že kar dobro prepoznani in tudi artikulirani. Za stanje v etimologiji, da je kljub solidni že več kot stoletje in pol dolgi tradiciji znanstvenega etimološkega raziskovanja razmeroma malo besed, ki bi imele splošno sprejeto etimološko razlago, zato ne moremo več kriviti metode etimologiziranja, saj dandanes v primerjavi s tisto pred devetnajstim stoletjem ni več ohlapna, ne omogoča več širokega manevrskega prostora, ki bi dopuščal anarhično povezovanje vsega z vsem. Pretirano bi bilo, če bi glavni razlog za tako stanje iskali v sicer prisotnem in variabilnem subjektivnem dejavniku. Kaj je torej tisto, kar kljub razmeroma eksaktni metodi, vsak dan bolj izostrenemu etimološkemu orodju in jasnemu cilju etimoloških raziskav še vedno pogosto ne omogoča niti približnih, kaj šele razmeroma zanesljivih odgovorov na temeljno etimološko vprašanje o poimenovalnih vzorcih leksike? Zakaj je bilo na primer do danes etimologijo splošnoslovanskega *vědró možno precej zanesljivo ugotoviti, da je to v srednjem spolu posamostaljeni indoevropski pridevnik *uēdr-ó-m 'takšno, ki ima vodo', ki je bil z vrddhijem⁷ tvorjen iz heteroklitičnega samostalnika **ued-r/n-* (n.) 'voda' (Meillet 1906-8:342; sprejemajo Vasmer I, 283; Machek 1971:681; Darms 1978:119, idr.) in da je prvotno označeval posodo, ki ima vodo, torej posodo z vodo oz. posodo za zajemanje in prenašanje vode? In zakaj na primer pri prav tako splošnoslovanskih besedah, kot sta *pǐsǔ (m.) 'canis'⁸ ali *sǎdlo (n.) 'adeps',⁹ obstaja več etimoloških razlag, od katerih nobena še ni tako prepričljiva, kot jo ima psl. *vědró? In zakaj na primer prav tako splošnoslovanska beseda *prǫtǔ (m.) 'virga'¹⁰ razlage, ki bi zaslužila oznako etimološka, sploh še nima, čeprav jo je bilo mogoče tako kot *vědró, *pǐsǔ in *sǎdlo v praslovansko obdobje rekonstruirati celo z akcentom in pomenom vred?

2. 1. Odgovor se zdi preprost. Pri praslovanski besedi *vědró je gradivo za sprejemljivo etimološko razlago obstajalo oz. ga je bilo med razpoložljivim gradivom mogoče prepoznati, pri *pǐsǔ, *sǎdlo, *prǫtǔ pa ne. Konkretno to pomeni, da je bil praslovanskemu *vědró najden besedotvorni predhodnik = etimon **ued-r/n-* (n.) 'voda' in prepoznan besedotvorni vzorec, na osnovi katerega je iz njega nastal neologizem *uēdr-ó-m = psl. *vědró. To dvoje je ob poznavanju realije omogočilo etimološko razlago, da je to poimenovanje prvotno označevalo posodo z vodo/za vodo oz. posodo za zajemanje in prenašanje vode.

⁷ Neposredni rezultat izsamostalniškega besedotvornega vzorca vrddhi je pri atematskih predlogah vedno oksitonirani izsamostalniški pridevnik (prim. sti. *āhan-* (n.) 'dan' : *āhná-* (adj.) 'dneven'), ki se pogosto substantivizira (prim. sti. *pársu-* (f.) 'rebro' : *pársvá-* 'področje reber, bok').

⁸ Prim. pregled dosedanjih razlag pri Bezljaj v ESSJ, III, 27.

⁹ Prim. pregled dosedanjih razlag pri Furlan v ESSJ, III, 215.

¹⁰ Prim. pregled dosedanjih razlag pri Snoj v ESSJ, III, 128.

2. 2. Ko je bilo besedotvorno razmerje med etimonom **ued-r/n-* (n.) 'voda' in njegovo tvorjenko *uēdr-ó-m 'takšno, ki ima vodo' še živo, njuna povezanost še ni dopuščala, da bi poimenovanje označevalo posodo, v katero bi se dajalo kaj drugega kot vodo. Šele pretrgana asociativna vez med etimonom **ued-r/n-* (n.) 'voda' in tvorjenko *uēdr-ó-m je sprožila, da je nad etimološko določenim primarnim semom 'voda' lahko prevladal hierarhično sekundarni 'posoda'. To pa je povzročilo, da se je realija lahko začela uporabljati tudi drugače, npr. kot merska enota, kot ponazarja raba v naslednjih primerih, npr. hrvaško *Uze jedno vidro mlika* (18. st.; Palikuća; ARj, XXI, 53), *Šaljite dvisto vidar meda* (17. st.; Rački; ARj, XXI), slovaško gemersko *Vedro malín dakodi ženi predávali aj po osem korún* (Orlovský 1982:373). Drugačna raba realije je sprožila možnost pridobivanja novih, zunajjezikovno motiviranih semov in tako tudi nastanek pomena 'posoda za kamenčke/s kamenčki', ki je v 18. stoletju izpričan v slovenščini, prim. *védru, kabelza, possoda s'katero se kamenzi mezhejo, kadar se ima ena reizh isvoliti, ali rešlozhiti* (Kastelec-Vorenc).

2. 3. Eno poimenovanje vedno označuje realijo le po eni od njenih lastnosti in ta poimenovalni vzorec *pars pro toto* (Škrubej 1999:644) je univerzalen. Etimologija pa prek poimenovanj prav te posamezne lastnosti realij odkriva. Zato šele etimologija lahko odgovori na vprašanja:

- a) kateri od semov pomenskega polja je bil v besedi določen z njenim etimološkim nastankom;
- b) o relativni kronologiji nastanka posameznih semov pomenskega polja besede;
- c) kateri od semov, ki jih je v pomenskem polju pokazala analiza zgodovine in predzgodovine besede, so jezikovno, kateri pa zunajjezikovno motivirani.

Dokler beseda zanesljive etimologije nima, so posamezni semi pomenskega polja povsem enakovredni in njihova argumentirana relativnokronološka hierarhizacija ali pa zanesljivo ločevanje med jezikovno in zunajjezikovno motivirane nista možna. Iz tega pa je mogoče sklepati, da **besedna forma in besedni pomen za etimološko razlago nista enako ključna**. Med njima obstaja hierarhija relevantnosti. Vsi semi pomenskega polja za etimološko razlago besede tudi niso enako relevantni. Večina jih je celo zavajajočih, le eden pa je **lahko** tisti, ki je besedi lasten od njenega etimološkega nastanka dalje. Povsem drugače je s formo besede. Ta je v celoti ključnega pomena. Ob smernicah, ki jih dajeta pomensko polje besede in realija, na katero se nanaša, je namreč prav forma besede tista, ki etimologa vodi pri iskanju najbolj ustreznega besedotvornega predhodnika = etimona, ki etimološko razlago omogoči.

2. 3. 1. Naj ponazorim. Za etimologijo besede *vēdró je bila formalna plat, ki je dopustila povezavo z njenim etimonom **ued-r/n-* (n.) 'voda', ključna, sem

'kamenčki' pa se je v primerjavi s semoma 'voda' in 'posoda' za etimologijo izkazal irelevanten in zato zavajajoč, saj ni v nobeni zvezi z etimologijo besede *vědró oz. ni v nobeni zvezi z etimološkim nastankom besede *vědró. Šele etimološka razlaga je omogočila ovrednotenje, da je med semi 'voda', 'posoda' in 'kamenčki' z etimologijo determiniran in zato jedrni, ključen, prvoten le sem 'voda', medtem ko je – z etimološkega vidika – sem 'posoda' v odnosu do 'voda' sekundaren, posledica substantivizacije po elipsi pogoste rabe pridevnika v zvezi s samostalnikom srednjega spola, ki je bil verjetno generično ime za posodo.¹¹

3. Praslovansko *pǫsъ (m.), g. *pǫsá 'canis' spada med lekseme z več etimološkimi razlagami. Forma (in ne pomen) besede pa navaja, da je to verjetno substantiviziran pridevnik tipa

- a) psl. *ščǫrbъ (m.), f. *ščǫrbǫ < ide. *skǫrbhó-s 'takšen, ki je posledica glagolskega dejanja **skerbh-*, tj. vrezan, z razami' ← *skérbh-ti (3. os. sg. prez.) 'rezati', prim. lit. *skerbti*, *skerbiù* 'globoko vrezovati, (z vrezom) zaznamovati';
- b) lit. *strūgas* 'kratek, odsekan' < ide. *strugó-s 'takšen, ki je posledica glagolskega dejanja **streug-*, tj. odrezan, kratek' ← ide. *stréug-ti (3. os. sg. prez.) 'strgati, z ostrim orodjem obdelovati, rezati', prim. csl. *strugŏ* 'tondere, radere';
- c) lit. *rūdas* 'rdeč' < ide. *H₁rudhó-s 'takšen, ki je posledica glagolskega dejanja **H₁reudh-*, tj. rdeč' ← ide. *H₁réudh-ti (3. os. sg. prez.) 'rdeče delati', prim. gr. *ereúthō* 'rdeče barvati' itd.¹²

Samostalnik bi bilo namreč mogoče izvesti iz ide. adjektiva **pik'ó-s* 'pisan', ki se prav tako substantiviziran ohranja v sti. *piśá-* (m.) 'damjak; pisan, šekast pes'¹³ in je bil tvorjen iz atematskega glagola *péik-ti v pomenu 'pisati, risati, barvati', ki se le posredno ohranja v slovanskem **pis'ěš* ob nedoločniku *pǫsǫti 'barvati, pisati' (prim. sln. dial. *črešnje se uže pišejo* 'češnje že dobivajo barvo,

¹¹ Toda hrv. dial. *viđra* (ARj XX, 439) in sln. *vědra*, ki je izpričano že v 18. st. pri Gutschmannu: *viedra* 'Wafferschaff', je moralo tako kot hrv. *vjědrica*, čak. *vidřica* nastati po elipsi rabe pridevnika v zvezi s samostalnikom ženskega spola, tj. *uědr-ěH₂ 'takšna, ki ima vodo' oz. *uědr-īH₂ (-*keH₂*) 'isto'. Glede na prvotno in pričakovano oksitonezo (glej op. 7), ki jo potrjujejo npr. r. *vedró*, ukr. *vidró*, br. *vjadró*, blg. *vedró*, hrv. *vjědro*, sta *vědro (n.) in *viđra* (f.) tudi sekundarno oksitonirana, npr. hrv. *viđro* (Vodice), *viđra* (ARj XX, 439). Slednji akcentuacijski tip je znan tudi v psl. vrddhiju *vōrna (f.) ← *vōrnъ (m.).

¹² Enaki paralelni pridevniški tvorbi *H₁rudhó-s (> lit. *rūdas*) : *H₁rudhró-s (> psl. *rǫdro, gr. *erythrós*) se pojavljata tudi pri **pik'ó-s* (> psl. substantivizirano *pǫsъ (m.), sti. substantivizirano *piśá-* (m.)) : **pik'ró-s* (> psl. *pǫstrъ).

¹³ S tem soroden je sti. pridevnik *piśánga-* 'rdečkast, rdečkastorjav' (Schulze: 125; Wackernagel: 151), ki je moral biti iz *piśá-* tvorjen še pred substantivizacijo.

zorijo' (gornja Soška dolina), gl. zastarelo *pisac* 'barvati') in lit. *piešti*, *piešiù* 'pisati, risati, barvati, označevati'. Star indoevropski izraz za psa **k(u)uon-* (m.) je bil torej pri Slovanih precej verjetno nadomeščen s poimenovanjem, ki je to žival označevalo na enak način, kot je še danes znan npr. v hrv. tipu *šarko* 'canis variegatus', *šarov* 'isto' (Gluhak 468). Etimološko interpretacijo psl. **pěšь* (m.) 'canis' s 'pisan', na katero je opozoril Uhlenbeck že leta 1902 in jo je 1910 sprejel Schulze (Schulze 1966: 125; Mayrhofer II, 134), je danes možno dodatno podkrepiti s paralelnim formalnim in pomenskim gradivom, zato se od obstoječih tudi zaradi staroindijskega *piśá-* zdi še najbolj verjetna. Iz nje pa je za razliko od etimologije psl. **vědró* možno videti, da se z etimološkim nastankom determinirani sem 'pisan' v pomenskem polju tega splošnoslovanskega termina sploh ne ohranja. Zgodnja terminologizacija v generično oznako 'pes' iz 'pisan pes' je povsem izrinila z etimološkim nastankom besede determinirani primarni sem 'pisan', tako da se je pri njem ohranil le hierarhično sekundarni sem 'pes', ki ga je sprožila substantivizacija pridevnika **pik'ó-s* 'pisan' po elipsi pogostne besedne zveze **pik'ós k(u)uōn* 'pisan pes'. Praslovanski samostalnik **pěšь* (m.) 'canis' je verjetno enako kot **vědró* posledica jezikovne ekonomije. Prav jezikovna ekonomija je torej iz slovanske leksike povsem izrinila splošnoindoevropsko poimenovanje za psa **k(u)uon-*.

3. 1. Zgornji primer ponazarja, da je z **etimološkim nastankom determinirani sem lahko popolnoma izrinjen iz pomenskega polja besede**. To pa znova opravičuje sklep, da je za etimologijo besedna forma ključna, besedni pomen in realija pa sta pri iskanju najbolj ustreznega besedotvornega predhodnika = etimona, ki etimološko razlago sploh omogoča, le obvezna usmerjevalca. Glavni ključ do etimologije se zato ohranja v besedni formi in ne v besednem pomenu. To ne nazadnje potrjujejo tudi številne etimologije imen, tj. besed brez pomena.

3. 2. Ugotovitev seveda ni v nasprotju z definicijo besede kot enakovredne nedeljive celote med formo in pomenom. Morda le vzbuja vtis, da je v popolnem nasprotju s ciljem etimologije, da odkriva prvotni pomen besede (Sloty) in ne formo besede oz. da se sprašuje o prvotnih pomenskih motivacijah besed (Meid). Tudi seveda sploh ne zmanjšuje v prejšnjem stoletju močno artikularane in tehtno utemeljene ugotovitve, da je natančno zasledovanje besednih pomenov in pomenskih razvojov v okviru konkretnega etimološkega problema izredno pomembno oz. nujno. Spoznanje, da ključ do zanesljive etimologije prinaša dosledno upoštevanje formalne plati besede, tj. njenih fonemskih, prozodičnih in morfoloških (oblikotvornih in besedotvornih) karakteristik, izpostavlja, da sta pomen ali pomensko polje pri besedi variabilna in tudi nejezikovno motivirana katarakteristika. Nasprotno pa je besedna forma vedno le jezikovno motivirana, četudi so jo preoblikovali jezikovni dejavniki analogije, ljudske etimologije, ekspresivnosti, onomatopjejskosti, tabuja itd.

4. Govorec združuje besede po njihovem skupnem imenovalcu = korenu v besedne družine. Potreba po novi besedi sproži, da jo iz poznanega izraznega fonda lahko naredi tako, da znan leksikalni morfem = koren in znan gramatikalni morfem = sufiks po znanem besedotvornem vzorcu združi v novo enoto = besedo: *uč-iti* : *uč-itelj* → *posloven-iti* : *x* = *posloven-itelj. Iskanje obratne poti je etimologova naloga. Če z etimologijo *vědró ocenim to obratno pot, smem povezavo samostalnika *vědró z ide. heteroklitičnim samostalnikom **ued-r/n-* (n.) 'voda', ki smiselno etimološko razlago sploh omogoča, označiti s korenska. Za etimologijo je torej identifikacija korena¹⁴ eden izmed pomembnejših delov etimološkega postopka. Besedotvorni predhodnik oziroma etimon ima namreč v odnosu to njegove tvorjenke praviloma vlogo leksikalnega sufiksa = korena.

4. 1. Enako bi bilo potrebno oceniti tudi pri neologizmi, ki nastajajo s t. i. ničtim besedotvornim sufiksom. Tako etimologijo imajo praviloma imena tipa sln. hdrn. (→ tpn.) *Potok* ← *potok*, orn. (→ tpn.) *Grič* ← *grič*, cgn. *Rapoc* ← črnovrško *rapôc* 'vzdevek kričavemu moškemu' ob 'raglja', knjiž. *ropôtec*, g. -*tca* 'isto' < *ropotъcъ itd. Med apelativnim fondom pa naj kot primer navedem hrv. gradišćansko *kànica* v pomenu 'mavrica' (Hraste–Šimunović: III, 534). To je tako kot enakopomensko sln. prekmursko *tkánica* (Pleteršnik, II, 671) po metaforičnem prenosu, ki je znan tudi v sln. narečnem *božji pas* 'mavrica', *Marijin pas* 'isto', nastalo iz jslov. *tokánica v pomenu 'pas' in ne morda 'tkani pas', prim. sln. belokranjsko *tkánica* 'navadno rdeč ali pisan ženski pas', hrv. čakavsko *kànica* 'pas' (Vrgada; Jurišić 1973: 85), toda tudi še *tkanica* 'cingulum textile' (Habelić). Pri metaforičnem prenosu 'pas' → 'mavrica' je bila udeležena vsa beseda, saj je celo zaporedje fonemov tvorilo stvarni pomen 'pas'. V takih primerih je beseda torej le identična korenu.

5. Izkaže se torej, da je iskanje najbolj ustreznih besedotvornih predhodnikov pravzaprav iskanje najbolj ustreznih korenov v jezikovnih sistemih, kjer so besede kot neologizmi nastajale in kjer je bil besedotvorni vzorec, po katerem je nova beseda nastala, živ. To pa pravzaprav pomeni, da je danes korenska etimologija lahko povsem ustrezna nevtralna oznaka za pomembno stopnjo v etimološkem postopku, ko nam besedo, potrebno etimologije, uspe povezati z njenim besedotvornim predhodnikom = etimonom = korenom. Pri

¹⁴ Tu je seveda potrebno upoštevati, da je termin koren tako kot termin besedna družina relativen, saj je njegova identifikacija odvisna od metode prepoznavanja, ki je ali sinhrona ali diahrona. Pri slednji je identifikacija korena odvisna tudi od števila jezikovnih sistemov, ki so bili pritegnjeni, in seveda, na kateri jezikovni stopnji koren iščemo. S sinhrono metodo lahko na primer besedi *brat* le na podlagi slovenske knjižne leksike prepoznamo koren **brat-*, diahroni pristop in celotna slovenska leksika pa odkrije koren **bratr-*. Do enakega korena pridemo tudi, če upoštevamo vso slovansko leksiko. Upoštevanje relevantne indoevropske leksike pa pokaže na koren **bhreH₂-*.

iskanju najbolj ustreznega etimona = korena pa je ključnega pomena forma in ne pomen besede, saj še tako natančno prepoznani zgodovina in predzgodovina besede morda ne bosta pokazali na sem, ki ga je imela beseda ob njenem etimološkem nastanku.

Literatura in viri

- ARj: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb 1880–1976.
- Bartholomae, Ch. 1961. *Altindoiranisches Wörterbuch*. Berlin.
- Bezljaj, F. 1961/62. Etimološko raziskovanje slovenske leksike. *Jezik in slovstvo*, VII, 193–199.
- Bezljaj, F. 1964. Franc Miklošič. *Jezik in slovstvo*, IX, 1964, 37–44.
- Bezljaj, F. 1971. Etimološke analize slovanskih homonimov. *VII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana.
- Bezljaj, F. 1981. Slovenski delež v razvoju etimologije 19. stoletja. *XVII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana. Str. 117–127.
- Darms, G. 1978. *Schwäher und Schwager, Hahn und Huhn. Die Vrdhhi-Ableitung im Germanischen*. München.
- ESSJ: F. Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika I–II–III*–. Ljubljana 1976–1982–1995–.
- Furlan, M. 1990. Etimologija in besedotvorje. *Slavistična revija*, 38, 363–369.
- Furlan, M. 1994. Etimološko raziskovanje slovenskega besedja (Od Jarnikovega do Miklošičevega etimološkega slovarja). *XXX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 27. 6.–16. 7. 1994. *Zbornik predavanj*. Ljubljana. Str. 7–22.
- Furlan, M. 1998. Praslovanski adverb *dǫma 'domi; domum' (K psl. lok. sg. na *-a tematskih osnov). *Folia onomastica Croatica*, 7, 89–106.
- Gluhak, A. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb.
- Hraste-Šimunović: *Čakavisch-deutsches Lexikon I–III*. Von M. Hraste und P. Šimunović. Unter Mitarbeit und Redaktion von R. Olesch. Köln-Wien 1979–1983.
- Jurišić, B. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima. II dio: Rječnik*. Zagreb.
- Kastelec-Vorenc: *Stabej, J., Slovensko-latinski slovar*. Po: Matija Kastelec, Gregor Vorenc: *Dictionarium latino-carniolicum 1680–1710*. Ljubljana 1997.
- Knobloch, J. 1986. *Sprachwissenschaftliches Wörterbuch*. Lieferung 11. Heidelberg.
- Machek, V. 1971. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1971.
- Meillet, A. 1906–1908. Les alternances vocaliques en vieux slave. *Mémoires de la Société de linguistique de Paris*, IX, 193–209, 332–390.
- Orlovský, J. 1982. *Gemerský nářečový slovník*. Rimavská Sobota.
- Pisani, V. 1975. *Die Etymologie. Geschichte – Fragen – Methode*. München.
- Pleteršnik, M. 1894. *Slovensko-nemški slovar I–II*. Ljubljana.
- Schulze, W. 1966. *Kleine Schriften*. 2. durchgesehene Auflage mit Nachträgen hrsg. von W. Wissmann. Göttingen.

- Šivic Dular, A. 1999. *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jezikih. Pomenoslovna razčlemba v kulturološkem kontekstu*. Ljubljana.
- Škrubej, K. 1999. Problemi preučevanja jezikovnega gradiva kot vira za starejšo pravno zgodovino. *Vilfanov zbornik*. Ljubljana. Str. 643–658.
- Vasmer, M. 1986–1987. *Ėtimologičeskij slovar' russkogo jazyka* I–IV. Pervod s nemckogo i dopolnenija člana-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva. Izdanie vtoroje, stereotipnoe. Moskva.
- Vinja, V. 1993. Etimologija danas. *Etimologija*. Referati sa Znanstvenog skupa o etimologiji održanog 4. i 5. lipnja 1987. u Zagrebu. Zagreb. Str. 9–18.
- Wackernagel, J. 1987. *Altindische Grammatik*. Band II, 2: *Die Nominalsuffixe*. Von A. Debrunner. Unveränderter Nachdruck der ersten Auflage 1954. Göttingen.

Wurzeletymologie heute

Zusammenfassung

Im Beitrag wird der Gebrauch des Terminus Wurzeletymologie abgehandelt und, dem zwei verschiedene, ganz neutrale Bedeutungen zugeschrieben werden. Erstens ist Wurzeletymologie als Bezeichnung der ersten Periode der wissenschaftlich begründeten Etymologie in der ersten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts zu verstehen, wenn die Hauptaufgabe der Etymologen wie Pott, Curtius, Dobrovský, Daničić, Jarnik ... noch die Identifizierung der Wurzel der Wörter war. Zweitens könnte Wurzeletymologie die neutrale Bezeichnung der wichtigen Stufe der etymologischen Prozedur sein, auf der das Wort mit seinem Wortbildungsvorfahrer = Etymon = Wurzel verbunden wird (z. B. urslaw. **vědró* (N.) 'Eimer' mit ide. **wed-r/n-* (N.) 'Wasser', urslaw. **pъsъ* (M.) 'Hund' mit ide. **pik'ós* (*k'(u)uón*) (Adj.) 'scheckiger (Hund)', kroat. *kānica* (F.) 'Regenbogen' mit südslaw. **tōkānica* (F.) 'Gürtel').

Im Beitrag wird auch herausgestellt, dass bei der Suche nach dem entsprechenden Etymon (= der entsprechenden Wurzel) die Form des Wortes im Vergleich zu seiner Bedeutung wichtiger ist, so wie auch in der ganzen etymologischen Prozedur. Auch eine gründlich erforschte (vor)historische Entwicklung des Wortes kann nämlich nicht immer das etymologisch determinierte Sem ans Licht bringen, was z. B. beim urslawischen **pъsъ* (M.) 'Hund' der Fall ist. Dieses Wort hat nämlich in seinem Bedeutungsfeld keine Spur des etymologisch determinierten Sems 'scheckiger' mehr.

Ključne riječi: etimologija, korijenska etimologija, forma i značenje u etimologiji

Key words: etymology, radical etymology, form and meaning in etymology